

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מתי יכול אחד להוציא חבריו בברכתו

(מ"ב א') משנה: היו יושבין, כל אחד מברך לעצמו (דאין קבע סעודה בלא הסבה). הסבו, אחד מברך לכולן.¹

(מ"ב ב') (ומדייק) הסבו אין, לא הסבו, לא (אין אחד יכול לברך לכולם).

ורמינהו: עשרה שהיו הולכים בדרך, אע"פ שכולם אוכלים מכיכר אחד, כל אחד ואחד מברך לעצמו. ישבו לאכול, אע"פ שכל אחד ואחד אוכל מככרו, אחד מברך לכולם. קתני ישבו אע"פ שלא הסבו (אחד יכול לברך לכולם)!

(ומתרג' כגון דאמרי ניזיל וניכול לחמא בדוך פלך).²

(מ"ג א') (1) אמר רב: לא שנו אלא פת דבעי הסבה, אבל יין לא בעי הסבה. (2) ורבי יוחנן אמר: אפילו יין נמי בעי הסבה.

איכא דאמרי, (1) אמר רב: לא שנו אלא פת דמהניא ליה הסבה, אבל יין לא מהניא ליה הסבה. (2) ורבי יוחנן אמר: אפילו יין נמי מהניא ליה הסבה.³

שיטות הראשונים

יושבין והסבו: רש"י, ריא"ז, רשב"א, רא"ה, ורבינו ירוחם פירשו, 'יושבין', בלא הסבת מיטות. 'הסבו', על המיטות. רבינו חננאל פירש 'יושבין', לעסק אחר ונזדמן להם לאכול. 'הסבו', לאכול ולא לעסק אחר. ורב האי גאון פירש, 'יושבין', כגון שישבו זה כאן וזה כאן שלא כדרך אכילה. 'הסבו' שישבו סביב הלחם.⁴ והשו"ע⁵ פסק כרוב הראשונים.

1. כתב רא"ה: והוי יודע כלל לברכת הנהנין, שכשם שיצא אינו מוציא, כך אע"פ שלא יצא, דאינו מוציא אלא בשהן דרך קביעות וחבורה, לפי שהן כגוף אחד, וחשובין כאילו כל אחד ואחד מברך. וכ"כ ריטב"א.
2. במקום פלוני, דקבעו להם מתחלה מקום בדבור ועצה והזמנה, הוי קביעות; אבל ישבו מאליהן במקום אחד יחד, אינה קביעות. רש"י.
3. בדעת רבי יוחנן אין הבדל בין הלשונות, ויין צריך הסבה, ומועילה לו הסבה.
4. וכדמתרגמינן "וישבו לאכול לחם" (בראשית, פ' וישב, לז) ואסחרו למיכל לחמא, "וישבו לפננו" (בראשית, פ' מקץ, מג) ואסחרו קדמוהי. וכן הביא פירוש זה רבינו חננאל.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הסבו, אחד מברך לכולם: דעת תוספות, רבינו יונה בשם רבינו יצחק, רא"ש, ורבינו ירוחם, דמתניתין איירי בין בברכה ראשונה (אפילו בשניים), בין בברכה אחרונה (בשלושה אם הסיבו)⁶. ודעת רמב"ן ורי"ד, שבברכת המזון אע"פ שלא הסבו, חובת זימון קובעת אותם בחבורה⁷. והשו"ע⁸ סתם כרא"ש.

האם יצאו בדיעבד כשלא הסבו: הרא"ש כתב שאם לא הסבו, אע"ג דשומע כעונה (סוכה ל"ח ב'), אפילו אמר אמן, לא יצא. וכן דעת רש"י, אור זרוע, ורבינו ירוחם⁹. ודעת רבינו חננאל והרוקח שגם כשלא קבעו ולא הסבו, אם נתכוונו לצאת, יצאו¹⁰. וכ"פ השו"ע¹¹.

שאר דברים חוץ מפת ויין אי בעי הסבה: כתב הרא"ש דבשאר דברים, מוציא אחד את כולם אפילו בלא הסיבה. וכן פסקו רי"ף, רמב"ם, ורמב"ן. אמנם ראב"ד כתב שאפילו בהסיבה, כל אחד מברך לעצמו¹². ודעת רא"ה וריטב"א, שאף שאר דברים, דינם כפת

5. או"ח קסז, יא. מקורות - ריא"ז (ברכות, פ"ו, הלכה ה, א). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה, נתיב טז, ח"ד). רבינו חננאל (הו"ד באור זרוע, ח"א סי' קג, וברבינו ירוחם). רשב"א (מ"ב ב', ד"ה היו יושבין). רב האי גאון (הו"ד ברשב"א ועוד ראשונים).
6. כדמשמע בגמרא, דקאמר בעובדא דתלמידי דרב (מ"ג א') אפילו ברכת המזון לא גמירנא.
7. דהא אינם רשאין ליחלקו! אבל משנתנו דכיצד מברכין (מ"ב א') דבעי הסיבה, אי נמי ניכול נהמא (מ"ב ב'), בברכת המוציא ובורא פרי נשנית, וכולה מתניתין התם בברכה שלפני אכילה היא. עיי"ש.
8. או"ח קסז, יא (לענין המוציא); קצג, ג-ג (לענין בהמ"ז). מקורות - תוספות (מ"ב ב', ד"ה עשרה); רבינו יונה (ל ב ברי"ף, ד"ה ואומר); רא"ש (סי' לג). רמב"ן (מ"ה א', ריש פ"ז, ד"ה זו ששנינו). רי"ד (הו"ד בריא"ז, פ"ו, ה"ה, א). רבינו ירוחם (נתיב טז, ח"ד).
9. וכן משמע מדברי רשב"א (שהקשה דתיפוק לי דשומע כעונה, ונשאר בצ"ע. וכ"כ מג"א, או"ח קסז, ס"ק כח, עיי"ש). וביאר המשנ"ב (קסז, יג, ס"ק סה, בשער הציון אות נו) דפשוט דאפילו לדידהו אין דבר זה כי אם מדרבנן; דמן התורה אחד מוציא את חברו בבהמ"ז אף כשלא אכל כלל, ובודאי לא שייך קביעות בזה. ושכן משמע הלשון באור זרוע (סי' קג) שכתב כי הצריכו חכמים שיהיו קבועין יחד באכילתן.
10. כמו שסוברים בשניים (שדינם כשלושה בלא הסיבה), ע"פ הגמרא להלן מ"ה ב', שיצאו בדיעבד. ביאור הגר"א (או"ח קסז, יג, ס"ק מה).
11. או"ח קסז, יג. וכן כתב הגר"א שדעת הרוקח ושו"ע עיקר. וכן בברכת הפירות אף שאין זימון לפירות (מכל מקום יכול אחד להוציא חבירו בברכה), אלא שלכתחילה אסור. ע"כ.
- מקורות - רבינו חננאל ורש"י (הו"ד בפסקי רקנטי, סי' פ; שם כתב בשם ריא"ז שכן דעת ר"ח). רוקח (הל' סעודה, סי' שכט). רא"ש (סי' לג). רבינו ירוחם (נתיב טז, ח"ד). רא"ה (מ"ב ב', ד"ה היו יושבין). אור זרוע (הל' ברכת המוציא, סי' קג).
12. לפי הרא"ש, ללישנא קמא מידי דחשיב בעי הסבה. ורבי יוחנן סבר דיין נמי חשיב. אבל שאר דברים כולהו לא בעי הסבה. וללישנא בתרא מידי דחשיב ליה מהניא ליה הסבה. לרבי יוחנן יין נמי חשיב ומהניא ליה הסבה. ושאר כל הדברים כולהו לא מהני להו הסבה. ופסק הרא"ש כלישנא קמא, כיון דברכה דרבנן, בשל סופרים הלך אחר המיקל (והוכיח כן ממעשה דבר קפרא ותרין תלמידי, ל"ט א', דאייתו קמיהון תורמסקין שלקות ופרגיות, ונתן רשות לאחד לברך).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ויין¹³. והשו"ע¹⁴ פסק כרוב הראשונים. והרמ"א בשם יש אומרים כתב כראב"ד.

ישיבה שלנו הוי קביעות: כתבו תוספות, רשב"א, ורא"ש דדוקא לדידהו, שהיו אוכלים בהסיבה היו צריכים הסיבה, אבל אנו, ישיבה שלנו הוי קביעות לנו כהסיבה דידהו. וכן פסק השו"ע¹⁵. והוסיף, שאפילו לדידן, קבעו מקום לאכילתן או בעל הבית עם בני ביתו, לא מהני אלא אם כן ישבו¹⁶.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות בציעת הפת, סימן קסז)

יא. אם היו שנים או רבים, אחד מברך לכלם; ודוקא הסבו, שהוא דרך קבע או בעל הבית עם בני ביתו דהוי פהסבו (טור), אבל אם היו יושבים בלא הסבה, פיון שאינם נקבעים יחד, כל אחד מברך לעצמו; ואם אמרו: נאכל כאן או במקום פלוני, פיון שהכינו מקום לאכילתן, הוי קבע ואפלו בלא הסבה, והאדנא שאין אנו רגילים בהסבה, ישיבה דידן בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת, הוי קביעות; ואפלו לבני חבורה כהסבה דידהו דמי. ולדידן, אפלו קבעו מקום לאכילתן, או בעל הבית עם בני ביתו,

והראב"ד פסק להחמיר כלשנא בתרא.

13. שאם הסבו, אחד מברך לכולם, ואם לא הסבו כל אחד מברך לעצמו. שהבינו שהחילוק הוא בין אכילה לשתיה (שפת כולל כל דבר שהוא בר אכילה. ויין כולל כל דבר שהוא בר שתייה). והלכה כרבי יוחנן שאפילו במידי דשתיה, צריך ומהניא הסיבה.

14. או"ח ריג"א. וכתב הב"י (ריג"א) שמהטור משמע **דישיבה מיהא בעי**, דצריך הוכחה שהאחרים מכוונים לצאת בברכת זה, והוכחה זו היא על ידי שיושבים יחד. והוכיח כן מדברי תוספות. **וכן פסק בשו"ע** (או"ח ריג"א). וראה ביאור הגר"א (ס"ק ג) שדחה ראייתו, ומכל מקום משמע שלדינא מסכים לדבריו. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' ברכות א"ב; והו"ד ברשב"א). רמב"ן (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' לג). רשב"א (מ"ג א'; ד"ה איכא דאמרי). רא"ה (ד"ה ואם הסבו). ריטב"א (מ"ג א'; ד"ה אמר רב, ואילך).

15. או"ח קסז, יא. מקורות - תוספות (מ"ב א'; ד"ה הסבו). רשב"א (מ"ב ב', ד"ה מתני'). רא"ש (סי' לג).

16. דבלא ישיבה לא מקרי קבע. יש להעיר שהשו"ע כתב שאפילו לדידן, קבעו לא מהני אלא אם כן ישבו **בשולחן אחד או במפה אחת. והגר"א** (ס"ק מב) **כתב על זה דטעות סופר הוא** (וכן בב"י לא כתבו), ובאמת לא בעינן כלל שולחן אחד או מפה אחת היכא שקבעו מתחילה לאכול יחד או בעה"ב עם בני ביתו, אלא **כל שיושבין ואוכלים ביחד, דהיינו שאינם מפוזרים אחד הנה ואחד הנה - מצטרפים**. וכן ציין לדבריו המשנ"ב (ס"ק ס). וזה דלא כמג"א (סעי' יב, ס"ק כו, שכתב שבבית לא מהני אמירה אא"כ ישבו בשולחן אחד, אבל בשדה דליכא שולחן הוי קביעות באמירה בלא שולחן). ובכף החיים (סעי' יב, ס"ק פח) הביא דברי המג"א. ויש להעיר שגם המג"א לא מייירי אלא בפת ויין. אבל בשאר פירות מודה (ראה שעה"צ ריג"א, אות ב).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לא מהני אלא אם כן ישובו בשלחן א' או במפה אחת (הגר"א: ונראה דט"ס הוא ושיטפיה דלישנא דלעיל נקט. וכן בב"י לא כתבו).

יב. אם היו רוכבים ואמרו: נאכל, אף על פי שכל אחד אוכל מכפרו, שלא ירדו מהבהמות, מצטרפין כיון שעמדו במקום אחד, אבל אם היו אוכלים והולכים, לא; ואם היו אוכלים בשדה מפזרים ומפזרים, אף על פי שאוכלים כלם בשעה אחת ומכפר אחד, כיון שלא קבעו מקום, ואוכלים מפזרים, אינם מצטרפין.

יג. היכא דלא קבעו מקום דאמרינן שכל אחד מברך לעצמו, אם כן המברך להוציאם והם נתכוננו לצאת, יצאו.

(או"ח, הלכות ברכת הפירות ושאר ברכות, סימן ריג)

א. על כל פירות ושאר דברים, חוץ מפת ויין, אם היו האוכלים שנים או יותר, אחד פוטר את חברו אפלו בלא הסבה, ומיהו ישיבה מיהא בעי, ודוקא פת ויין בעי הסבה; ולדידן הוי ישיבה כמו הסבה לדידהו; ולפי זה לדידן דלית לן הסבה אין חלוק בין פת ויין לשאר דברים, דבישיבה אפלו פת ויין אחד מברך לכלם; ושלא בישיבה, בשאר דברים נמי כל אחד מברך לעצמו. והא דאמרינן דאחד מברך לכלם בשאר דברים חוץ מן הפת, הני מלי בברכה ראשונה; אבל בברכה אחרונה צריכין לחלק וכל אחד מברך לעצמו, דאין זמון לפירות. הגה: ויש אומרים דבכל הדברים חוץ מפת ויין לא מהני הסבה, והוא הדין ישיבה לדידן (בית יוסף סי' קע"ד בשם הראב"ד); ולכן נהגו עכשו בפירות, שכל אחד מברך לעצמו.

יין שבא בתוך המזון כל אחד מברך לעצמו

(מ"ב ב') (המשך משנה:): בא להם יין בתוך המזון (באמצע הסעודה), כל אחד ואחד מברך לעצמו. אחר המזון, אחד מברך לכולם.

(מ"ג א') (תוספתא) שאלו את בן זומא: מפני מה אמרו בא להם יין בתוך המזון, כל אחד ואחד מברך לעצמו (על אף שקבועים יחד), לאחר המזון, אחד מברך לכולם?

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
כ' שבט תש"פ
מסכת: ברכות | פרק: א'
דף: מ"ג

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר להם: הואיל ואין בית הבליעה פנוי (ואין לב המסובים אל המברך, אלא לבלוע¹⁷).
(מ"ב ב') (המשך משנה): והוא (אותו שבירך על היין) אומר על המוגמר (אבקת בשמים
על האש, שהיו רגילים להביא אחר אכילה במחתות לריח טוב). ואע"פ שאין מביאין את
המוגמר אלא לאחר סעודה (ואינו מצרכי הסעודה, מכל מקום, מי שהתחיל בברכות
אחרונות גומרן).

(מ"ג א') (ומדייק) מדקתני והוא אומר על המוגמר, מכלל דאיכא עדיף מיניה (ואפילו
הכי, כיוון שהתחיל בברכת היין, יברך גם על המוגמר).
מסייע ליה לרב, דאמר רב חייא בר אשי אמר רב: הנוטל ידיו תחלה באחרונה
(במים אחרונים), הוא מזומן לברכה¹⁸.

שיטות הראשונים

בא להם יין בתוך המזון אחד מברך לכולם: כתב המרדכי בשם מחזור ויטרי, שאם
אומר באמצע סעודה סברי מורי, והם מניחין מלאכול, ושומעין למברך ועונים אמן,
יוצאין בברכת המברך. והובאה דעה זו בהגהות מיימוניות ותוספות¹⁹. וכתב שכן המנהג.
ודעת רבינו אלחנן, רבינו יונה, רא"ש, רשב"א, וכלבו, דבכל עניין כל אחד ואחד מברך
לעצמו²⁰. והשו"ע²¹ סתם דבריו. והרמ"א פסק כמחזור ויטרי.

17. רש"י. ובירושלמי פירשו שאינם יכולים לענות אמן, משום סכנה, שמא יקדים קנה לוושט. תר"י ורא"ש.
18. וגם כאן דומה לנידון הנ"ל, שהמתחיל במצוה ליטול ידיו, גומר גם כן המצוה ומברך. ריטב"א. וראה להלן, פרק
שביעי, מ"ו ב', סוגית הלכות דרך ארץ בסעודה.
19. וכתבו תוספות שכן משמע בירושלמי גבי הך ברייתא: הני מילי באורחין, אבל בבעל הבית פטור, מפני שהכל
פונים אצל בעל הבית. תני רבי חייא אף בעל הבית בתוך ביתו.
20. דכיון שתקנו חכמים שיברך כל אחד לעצמו, אינו יוצא כלל בברכת חבירו. וגם, שלא תחלוק בין פנוי לשאינו פנוי,
דאתי למטעי. תוספות.
21. או"ח קע"ד, ח. מקורות - מרדכי (רמז קמה). רבינו אלחנן (הו"ד בתוספות וראשונים). תוספות (ד"ה הואיל). הגהות
מיימוניות (הל' ברכות פ"ז, אות ט). תשב"ץ קטן (לתלמיד מהר"ם, סי' שכב). רא"ש (סי' לד). רבינו יונה (ל ב ברי"ף, ד"ה בא
להם). רשב"א (ד"ה לפי). כלבו (סי' כד, דין הלכות סעודה וברכת הפירות).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
כ' שבט תש"פ
מסכת: ברכות | פרק: א'
| דף: מ"ג

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות דברים הנוהגים בסעודה, סימן קעד)

ח. על יין שפיתוף המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו, אפלו הסבו יחד, הגה: דלא יכולין לענות אמן (טור), משום דחיישינן שפא יקדים קנה לושט. הגה: ויש אומרים דאם אמר להם: סברי רבותי, וישמעו ויכוננו לברכה, ולא יאכלו אז, ויענו: אמן, אחד מברך לכלם, וכן נוהגין (הגהת מיי"פ"ז מהלכות ברכות ומרדכי סוף פרק פיצד מברכין וטור בשם רש"י)...

דיני ברכת הריח

ברכה על מוגמר

(מ"ג א') אמר רבי זירא אמר רבא בר ירמיה: מאימתי מברכין על הריח (של מוגמר)? משתעלה תמרתו (קיסור עשנו).

אמר ליה רבי זירא לרבא בר ירמיה: והא לא קא ארח (עדיין לא הריח)?! אמר ליה: ולטעמך, המוציא לחם מן הארץ דמברך (לפני אכילת לחם), והא לא אכל (עדיין)?! אלא, דעתיה למיכל; הכא נמי דעתיה לארוחי.

אמר רב חסדא אמר רב, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי: כל (סוגי) המוגמרות (הקטורת) מברכין עליהן בורא עצי בשמים, חוץ ממושק, שמן חיה הוא (נוצר)²², שמברכין עליו בורא מיני בשמים.

מיתבי: אין מברכין בורא עצי בשמים, אלא על אפרסמון של בית רבי, ועל אפרסמון של בית קיסר, ועל ההדס שבכל מקום (והוא הדין לכל הדומה להם, שהעץ עצמו מריח בלא שריפה)! תיובתא.

22. רש"י פירש שהוא מן הרעי של חיה. הראשונים זיהו בושם זה המופק מאיל המושק עם המור (וביאר שמו הוא "אלמסק"). ראה רמב"ם פיה"מ לכריתות א,א; מקוואות ט,ה. ובהל' ברכות ט,א; אבודרהם, פיתום הקטורת, ועוד). ובביאור המור כתב הרמב"ם (הל' כלי המקדש א,ג): "הוא הדם הצרור בחיה שבהודו, הידוע לכל, שמתבשמין בה בני אדם בכל מקום." ונקרא בערבית 'מסק', ובלטינית 'Muscum'. ראה בהרחבה, 'ספר הקטרת' של זהר עמר (עמ' 100).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

גרסינן להלן, פרק שמיני (אלו דברים, נ"ג א'):

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: המהלך בערבי שבתות בטבריא ובמוצאי שבתות בצפורי והריח ריח, אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים (לבשם בעשנו את הבגדים).

שיטות הראשונים

ברכה על מוגמר: לפי גירסת רש"י, נדחו דברי רב חסדא אמר זעירי, ולהלכה אין מברכים 'עצי בשמים' אלא על דברים שהעץ עצמו מריח בלא שריפה. ומוגמר לא מברכין אלא 'מיני בשמים'. רי"ף ורמב"ם פסקו כרב חסדא אמר זעירי, שכל המוגמרות מברכין עליהן 'עצי בשמים' (ואם היה הנשרף עשב, מברכים עליו 'עֶשְׂבִי'), חוץ ממוסק²³. והשו"ע²⁴ פסק כרי"ף ורמב"ם.

ברכת מוגמר על דבר שעיקרו כלה: דעת רא"ה וריטב"א, דעץ שכלה עיקרו עד שלא תעלה תימרתו, נחשב ריח שאין לו עיקר, ואין מברכים עליו כלל. ומדברי רש"י, תוספות, רמב"ם ועוד, נראה שגם כשכלה העיקר מברכים עליו. וכן פסק השו"ע²⁵.

מוגמר לגמר בו את הכלים: כתב הרמב"ם, מְגַמֵּר שְׂמֻגְמָרִין בּוֹ אֶת הַכֵּלִים וְאֶת הַבְּגָדִים - אֵין מְבָרְכִין עָלָיו, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעֶצְמוֹ שְׂלֻמְגָמֵר (אלא כדי ליתן טעם בכלים

23. הגמרא הקשתה על דברי רב חסדא אמר זעירי מברייטא, וסליק בתיובתא (לפי גירסתנו, שהיא גירסת רש"י). ובה"ג לא גריס תיובתא, ומשני: תנא הדס וכל דדמי ליה (ראה תוספות, מ"ג א', ד"ה ועל ההדס). ורי"ף ורמב"ם, לכאורה גורסים כבה"ג, שלא גרס תיובתא, ודברי רב חסדא אמר זעירי לא נדחו.

24. או"ח רטז, יג. מקורות - רמב"ם (הל' ברכות ט, ב). רא"ה (ד"ה אמר רב חייא).

25. או"ח רטז, יב. מדסתם השו"ע שמברכין על המוגמר משיעלה קיטור עשנו, ולא חילק, משמע שאף כשאניס בעין מברכים עליהם. וכן פסק הט"ז (ס"ק יג). וראה ביה"ל (ד"ה משיעלה). מקורות - רא"ה (ד"ה אמר ר' זירא; וד"ה אמר רב חייא). ריטב"א (הל' ברכות ד, ח). רש"י (מ"ג א', ד"ה מברכין, מבואר שהבין ברב חסדא, שאע"פ שנשרף ואינו בעין, אלא שהתימור עולה, מברכים עליהם. וגם אם נדחו דבריו, היינו שמברכים רק בורא מיני, ולא עצי). תוספות (ד"ה כל המוגמרות, ביארו את דברי רב חסדא כרש"י, שאע"פ שנשרפו ואין עצי בשמים בעין, מברכים, וכנ"ל). רמב"ם (הל' ברכות ט, ב). וכן כתב בדעתו בספר הבתים, שער יא מברכות, הלכה א). ריא"ז בשם רי"ד (פסקי ריא"ז, פ"ו, הלכה ה, אות ה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות השי"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ובבגדים). וכן פסק השו"ע²⁶.

ריח בגדים המגומרים האם נחשב שאין לו עיקר: כתב הרמב"ם, המריח בבגדים המגומרים אינו מברך, לפי שאין שם עקר בשם, אלא ריח בלא עקר²⁷. וריא"ז פסק שמברכים על ריח הכלים המוגמרין (שגימור הכלים, להריח הכלים). וכן פסק הטור²⁸. והשו"ע²⁹ פסק כרמב"ם.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת הבשמים, סימן רטז)

א. אסור ליהנות מריח טוב עד שיברך קדם שיריח, אבל לאחריו אינו צריך לברך.
ב. אם זה שיוצא ממנו הריח עץ או מין עץ, מברך בורא עצי בשמים; ואם הוא עשב, מברך בורא עשבי בשמים; ואם אינו לא מין עץ ולא מין עשב, כמו המוס"ק, מברך בורא מיני בשמים...
יב. מברכין על המגמר (פי' בשמים שמשמים על הגחלים להריח בהם) משיעלה קיטור עשנו קדם שיגיע לו הריח, אבל לא יברך קדם שיעלה קיטור העשן.
יג. המגמר, אם הוא של עץ מברך בורא עצי בשמים; ואם של עשב, בורא עשבי בשמים; ואם של שאר מינים, בורא מיני בשמים.

26. או"ח ריזג. מקורות - רמב"ם (הל' ברכות טו, ח).

27. והטור הביא דבריו, והקשה, שכיון שהרמב"ם מחשיב אותו עשוי להריח (שהרי לא פטר מלברך עליו, אלא מפני שאין בו עיקר), וכן הוא אמת שנעשה להריח כדי שיתבסמו הכלים, א"כ למה אין מברכין עליו! וכתב, אפשר שרוצה לדמותו לריח רע, דלא חשבינן ליה ריח לענין הרחקת תפילה כשאין לו עיקר, ואינו דומה! דהכא בהנאה תליא מילתא, והרי נהנה וראוי לברך עליו!

28. והב"י תמה על הטור, מאי שנא מדין כשרתא ומשחא כבישא, שאם סיננו השמן ואין בו כלום מהבשמים יש אומרים שאין מברכין עליו כלל שאין עריבות זו ממנו אלא שקלט אותו מדבר אחר, הוי כריח שאין לו עיקר, ואין מברכין עליו כיון שאינו מגופו של שמן! והרי זו היא סברת הרמב"ם ממש (והטור הסכים עמו בדן זה!) ובאשר לסברת הרמב"ם (מדוע אין מברך על ההנאה), ביאר משום שסובר דריח כיון שאינו צורך הגוף כל כך, כשאין לו עיקר, אף על פי שנהנה, אין לו לברך עליו (אמנם ראה להלן, שדעת הב"ח בהבנת הרמב"ם, שגם אם סיננו הבשמים מהשמן מברך עליו).

והרמ"א (דרכי משה, אות א) יישב דברי הטור, שכשהוציאו הבושם מן השמן, ולא נשאר בשמן רק קליטת הריח, זה ודאי נחשב ריח שאין לו עיקר, ואין מברכין עליו. אבל כאן, הבשמים נשרפו ונתהפכו ונעשו ריח, ואותו ריח הוא כעיקר הבושם, ומברכים עליו. וכתב שהיא סברא נכונה.

29. או"ח ריזג. מקורות - רמב"ם (הל' ברכות טו, ח). ריא"ז (פרק ח, הלכה ב, אות ט).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(או"ח, הלכות ברכת הבשמים, סימן ריז)

ג. מגמר שְׁמַגְמְרִין בּוֹ אֶת הַפְּלִים, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו, לְפִי שְׁלֵא נַעֲשֶׂה לְהָרִיחַ בְּעַצְמוֹ שֶׁל
מְגַמְרָא, אֶלֶּא כְּדִי לִיתֵן רִיחַ בְּפְלִים; וְכֵן הַמְרִיחַ בְּכָלִים שֶׁהֵם מְגַמְרִים אֵינוֹ מְבָרֵךְ, לְפִי
שְׂאִין עֶקֶר, אֶלֶּא רִיחַ בְּלֵא עֶקֶר.

ברכה על משחא דאפרסמון, כשרתא ומשחא כבישא

(מ"ג א') אמר ליה רב חסדא לרבי יצחק: האי משחא דאפרסמון (שחותכים ומקלפים
עץ אפרסמון, ונוטף שמן ממנו³⁰), מאי מברכין עלויה (על ריחו)?

אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן, בורא שמן ערב.

(1) אמר רב אדא בר אהבה: האי כשרתא, מברכין עלויה בורא עצי בשמים. אבל
משחא כבישא, לא.

(2) ורב כהנא אמר: אפילו משחא כבישא. אבל משחא טחינא, לא.

(3) נהרדעי אמרי: אפילו משחא טחינא.

שיטות הראשונים

משחא דאפרסמון: הטעם שאין מברכים עליו בורא עצי בשמים, ביארו **רא"ה וריטב"א**,
דאפילו בפירות אין היוצא מהן כמותן (ראה ל"ח א', בסוגית דובשא דתמרי), כל שכן בעץ.
ורבינו יונה כתב הטעם, דמפני שנמצא בארץ ישראל והוא חשוב, קבעו לו ברכה בפני
עצמו. וכן נראה מפירוש **רש"י**³¹. **ויש מפרשים**, שהטעם, שהוא שמן שאין בו בשמים
בעין³².

30. והוא הצרי שאומר רשב"ג שאינו אלא שרף מעצי הקטף (כריתות ו' א'). רא"ה וריטב"א.

31. וכתב בעיניים למשפט שיש נפקא מינה ביניהם, דלפי רבינו יונה, בדיעבד, אם בירך בורא עצי בשמים, יצא. ולפי
רא"ה אף בדיעבד לא יצא. אמנם המשנ"ב (רטזד, ס"ק כג) הביא טעמו של רבינו יונה. וכתב: ואם בירך בורא עצי
בשמים אם יצא בדיעבד, עיין בב"ח ופמ"ג (שכתבו שלא יצא).

32. ולכן ברכתו 'בורא שמן ערב', ולא 'שמן אפרסמון', שלא השמן עצמו מריח, אלא שמקבל הריח ממה שנשרה
בתוכה. דעה זו, היא הדעה המובאת להלן (ובשו"ע בשם יש אומרים) שעל שמן שסיננו והוציאו ממנו הבשמים, מברך

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כשרתא: רש"י פירש שהוא קושט, והיינו העץ עצמו³³. **רב האי גאון, הערוך, ורא"ה** ביארו, דכשרתא עיקרו שמן, ומערבים בו כמה מינים בעצי בשמים שמכשירין אותו מעשה רוקח מפוטם, וכעין זה כתב **רמב"ם**, שהוא שמן (זית) שבישמו כעין שמן המשחה^{34, 35} **והשו"ע**³⁶ כתב כלשון **הרמב"ם**.

משחא כבישא וטחינא: דעת **רש"י** שכבש או טחן הבשמים בתוך שמן. דעת **גאונים** ו**רבינו חננאל** שכבש ורד עם השמן ואח"כ טחנו. וכבישא היינו שכבשו זמן רב, וטחינא היינו שכבשו סמוך לטחינה³⁷. ודעת **רמב"ם** דקאי אשמן זית שכבשו או טחנו³⁸. ופסקו **רי"ף, רמב"ם, ורא"ש**, כנהרדעי. **והשו"ע**³⁹ פסק כ**רמב"ם**.

שמן שהוציא ממנו הבשמים: דעת **גאונים** ו**רבינו חננאל** (הנ"ל), שברכתו בורא עצי בשמים. דעת **ראב"ד וריא"ז**, שברכתו בורא מיני בשמים. **ורא"ה** כתב בתחילה,

בורא שמן ערב. על פי ביאור הגר"א (ס"ק יז, על פי דמשק אליעזר, הו"ד בברכת אליהו).

33. ואח"כ, במשחא כבישא, הדיון הוא על שמן ששמו בו את אותו קושט.

34. ורצה לומר, שנתן בו בשמים כדי שיריח השמן. והוא הדין מים ושאר משקים שנתן בהם הבשמים (משנ"ב בשם חיי אדם, רט"ו, ס"ק כו). אמנם גירסת הרמב"ם שמברכים עליו בורא מיני בשמים, ואילו בגירסתנו כתוב שמברך **עצי** בשמים. וביארו ב"י (או"ח רט"ו), וביאור הגר"א (ס"ק טו) שלדינא אין מחלוקת בין שתי הגירסאות, דלגירסתנו, היינו שבישמו בעצי בשמים, והרמב"ם מיירי שבישמו במינים הרבה.

35. כתב הב"ח (או"ח רט"ו), דלא דמי לכלים המוגמרים שכתב להלן שאין מברכים עליהם כלל, לפי שאין שם עיקר **בושם** אלא ריח בלא עיקר, דשאני התם שמעולם לא נכנס בכלים עיקר הבושם, אלא ריח של תמרות עשן מבושם. משא"כ בכשרתא **שהכניסו בו עיקר הבושם**, וקלט השמן מעיקר הבושם, **אע"פ שסיננו, חשוב כאילו נשאר שם העיקר**. וכתב להוכיח מכאן שסובר הרמב"ם, שכשהוציאו העצים גם כן מברך עליו (וכדעת הראב"ד בסמוך), ודלא כסברת הרא"ה שהובאה בטור (שהב"י כתב שהיא סברת הרמב"ם) שאין מברכים עליו כלל בכי האי גוונא. והסכים המשנ"ב לסברתו (ראה שעה"צ, רט"ו, אות כה).

36. או"ח רט"ו, ועיין שעה"צ (אות כה). מקורות - רב האי גאון (הו"ד באשכול, ורשב"א ועוד). ערוך (ערך כשר; הו"ד ברבינו יונה). רמב"ם (ברכות טג). רא"ה (ד"ה וכשרתא). רבינו יונה (לא ב ברי"ף, ד"ה וכשרתא). רשב"א (מ"ג ב', סוד"ה אמר מר זוטרא). אשכול (הלכות ברכת מיני מזונות ופירות).

37. לכאורה נראה, שסברת רש"י (וכן נראית דעת הריטב"א), שככל שהבשמים יותר בעין, יש מקום יותר לברך בורא עצי בשמים, והוא משום שיש לריח עיקר. ולעומת זאת, סברת רבינו חננאל, שככל שהבשמים היו זמן רב בתוך השמן, יש מקום יותר לברך בורא עצי בשמים, והוא משום שהשמן קלט ריח חזק יותר. וראה נפקא מינה בפסקה הבאה.

38. פירוש, שלא נתן בתוכו שום בשמים אלא שמחמת כתישת או טחינת הזית התחיל השמן להיות ריחו נודף. משנ"ב (רט"ה, ס"ק כד). ודוקא שְׁמֵן שְׁעִיקְרוּ עָץ. ביאור הגר"א (או"ח רט"ה, ס"ק יד).

39. או"ח רט"ה, מקורות - רבינו חננאל (הו"ד בתוספות). תוספות (מ"ג א', ד"ה משחא). וראה עוד בפסקה לעיל.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שברכתם בורא שמן ערב. ושוב חזר בו, וכתב שאין מברכים עליו כלל. וכן דעת **ריטב"א**⁴⁰. **והשו"ע**⁴¹ כתב שיש אומרים שמברך בורא שמן ערב, ויש אומרים שאינו מברך עליו כלל, דהוי ריח שאין לו עיקר; וכיון שספק הוא, נכון ליזהר מלהריח בו. **מי ורד**: דעת **רמב"ם ורא"ש**, שעל מי ורד מברך בורא עצי בשמים⁴². ודעת **ראב"ד** שברכתם בורא מיני בשמים⁴³. וכתב **רבינו יונה**, שיותר טוב לומר מיני בשמים, לצאת מן הספק. **ורשב"א** כתב שמברך עליהן שנתן ריח טוב בפירות⁴⁴. **והשו"ע**⁴⁵ פסק **כרמב"ם ורא"ש**.

40. שאין הערבות ממנו, אלא שקלט אותו מאחר. והוה ליה כריח שאין לו עיקר, וכמוגמר (שלשית רא"ה וריטב"א, אין מברכים עליו, ראה לעיל). ריטב"א.

41. או"ח רטז,ו. אמנם המשנ"ב (ס"ק לב) כתב בשם אחרונים, דמי שאין רוצה להחמיר על עצמו **מותר לו לכתחילה להריח ולברך בורא מיני בשמים**. וביאר (בשעה"צ, אות כח) שהוא כדעת ראב"ד וסיעתו. ואף אלו הסוברים דצריך לברך בורא עצי בשמים, כתוספות ורשב"א בשם הגאונים, גם הם מודים דיוצא בדיעבד בבורא מיני בשמים, שהיא ברכה הכוללת, והם הרובא נגד דעת רא"ה הנ"ל.

מקורות - רשב"א (מ"ג ב', סוד"ה אמר מר זוטרא). ראב"ד (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' לו). ריטב"א (חי' ד"ה אבל; הלכות ברכות ד,ז). רא"ה (מ"ג א', ד"ה וכשרתא; וחזר בו, מ"ג ב', בסוף סוגית הביאו לפניהם שמן ויין). ריא"ז (פ"ו, הלכה ה, אות ז). ועוד מקורות בפסקאות קודמות.

42. דלא גרע ממשחא כבישא. רא"ש. וכתב הב"ח, פירוש, כיון דהורד כלה בבישולו, ועיקרו יוצא, ויש לו טעם ורד ממש, אם כן, אינו זיעה בעלמא כמו שאר פירות.

43. וכתב רבינו יונה נימוקו של הראב"ד, מפני שאין מי הורד באין מעץ הוורד עצמו, אלא מהפרי הנברא בתוכו. ושוב כתב לדחות, שאפשר לומר, שאע"פ שאינו בא מהעץ של הורד עצמו, כיון שנברא מדבר הנברא בתוכו דמברכין עליה עצי בשמים. אלא בכל דבר שהאדם מסופק, יותר טוב לומר מיני בשמים כדי לצאת מן הספק שעל כולם אם אמר בורא מיני בשמים יצא.

44. כברכת הורד עצמו (ראה להלן). שהרי אפילו משחא כבישא, דהיינו שמן שכובשין בתוכו בשמים וקולט הריח מן הבשמים בלבד, מברכין עליו בורא עצי בשמים, כל שכן זה, שהוא מין הורד בעצמו. ואף על גב דאמרין לעיל גבי דובשא דתמרי דלא מברכין עליה אלא שהכל, ולומר דלגבי ברכה אין היוצא מן הפירות כפרי עצמן, התם הוא לגבי אכילתן; אבל בריחן, לא.

45. או"ח רטז,ג. וביאר המשנ"ב (ס"ק יט) שמי ורד, היינו בין הלחלוחית שיצא מן הורד על ידי סחיתתו, ובין מה שיצא על ידי שנשרה ונתבשל במים (מג"א וביאור הגר"א. והטעם דהוא כמו משחא כבישא. שעה"צ אות טז). וכתב כף החיים (רטז,ו, אות ג) דלא דמי מי ורד, שמברך עצי בשמים, לשמן שהוציאו ממנו הבשמים, דחשיב ריח שאין לו עיקר. דמירי הכא כגון שסחטו הורדים, והוציאו מימיהם, או שבישלו אותם במים עד שנימוחו, ונתערב עיקר הפרי במים, והרי ריח שיש לו עיקר. מה שאין כן לעיל, דאין בו אלא קליטה בעלמא. מקורות - רא"ש (סי' לו). רמב"ם (הל' ברכות טו,ו). ה"ר יונה (לא ב ברי"ף, ד"ה וכתב רמז"ל). ראב"ד (הו"ד ברבינו יונה וברא"ש).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת הבשמים, סימן רטז)

ג. ... ועל מי הוֹרֵד... בּוֹרֵא עֵצִי בְּשָׁמִים.

ה. שָׁמֶן זַיִת שֶׁכֶּתְשׁוּ אוֹ טְחֵנוּ עַד שֶׁחָזַר רִיחוֹ נוֹדֵף, מְבָרֵךְ עָלָיו: בּוֹרֵא עֵצִי בְּשָׁמִים.

ו. שָׁמֶן שֶׁבִשְׁמֹו כְּמוֹ שָׁמֶן הַמְּשֻׁחָה, אִם בְּעֵצִי בְּשָׁמִים, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֵצִי בְּשָׁמִים; וְאִם בְּעֵשְׂבֵי בְּשָׁמִים, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֵשְׂבֵי בְּשָׁמִים; וְאִם הָיוּ בּוֹ עֵצִים וְעֵשְׂבִים, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִיְנֵי בְּשָׁמִים; וְאִם סָנְנוּ וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ הַבְּשָׁמִים, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְבָרֵךְ בּוֹרֵא שָׁמֶן עָרֵב, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו כֻּלָּל, דִּהְיוּ רִיחַ שָׁאִין לוֹ עֶקֶר; וְכִיּוֹן שֶׁסָּפֵק הוּא, נִכּוֹן לְזַהֵר מִלְּהָרִיחַ בּוֹ.

ברכת עצי ועשבי בשמים ושנתן ריח טוב בפירות

(מ"ג ב') אמר רב גידל אמר רב: האי סמלק (יסמין) מברכין עלויה בורא עצי בשמים.

אמר רב חננאל אמר רב: הני חלפי דימא (שיבולת נרד), מברכין עלייהו בורא עצי בשמים.

אמר רב משרשיא: האי נרקום (חבצלת השרון) - דגנוניתא (הגדל בגינה), מברכין עלויה בורא עצי בשמים. דדברא (הגדל בשדה), בורא עשבי בשמים.

אמר רב ששת: הני סיגלי (סיגליות) מברכין עלייהו בורא עשבי בשמים.

אמר מר זוטרא: האי מאן דמורח באתרוגא או בחבושא (מי שמריח אתרוג או חבוש), אומר ברוך (אתה ה' וכו') שנתן ריח טוב בפירות.

שיטות הראשונים

סמלק, חלפי דימא, נרקום: דעת רא"ה, ריטב"א, וריא"ז, שלמרות שגדלים על גבי קרקע,

ואם היו פרי, היו מברכים על אכילתם בורא פרי האדמה, לגבי ברכת הריח, משום שהם

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קשים מברכים עליהם בורא עצי בשמים⁴⁶. ודעת גאונים ורשב"א, דתלוי דינא דברכת בשמים בעיקר דינו של אילן, אם עץ הוא או ירק⁴⁷. וכעין זה כתבו אבודרהם⁴⁸ וארחות חיים בשם ירושלמי⁴⁹.

נרקום דגנוניתא (עצי), ודדברא (עשבי): ביאר רשב"א, דגנוניתא נעבד ומשקין אותו, וגדל ומתקיים אף על פי שעצו מתייבש. אבל דדברא, מתייבש כעשב והולך לו⁵⁰.

ברכת שנתן ריח טוב, כשנוטל הפרי לאכילה: כתבו רש"י, תוספות, ומרדכי, דדוקא כשמריח בו. אבל אם בא לאכול ממנו, אין לברך ברכת ריח. ורא"ש כתב דמיירי כגון שלקחו להריח בו או לאוכלו ולהריח בו; אבל אם לקחו לאוכלו והריח בו, כיון דלא נתכוין להריח, אין צריך לברך עליו. וכן פסק השו"ע⁵¹.

46. ובטעם הדבר ביארו רא"ה וריטב"א, דבבורא פרי העץ, עץ, משמעותו אילן. אולם בבורא עצי בשמים, עץ, משמעותו קשה וכמו בלשון העולם.

47. זה לשון הערוך: ופירשו הראשונים דהני חילפי דימא, לא ברירא לן בודאי מאי ניהו, וקיי"ל כי האי מתניתא (בתוספתא דכלאים, ג"ג) דכל שתחלת ברייתו מוציא עץ, אילן הוא, ועל כל שהוא כענין הזה, בורא עצי בשמים מברכין עליה. עכ"ל. עיי"ש. וכ"כ באור זרוע, וסיים: וכן כתב רבינו אלפס דקיי"ל כי האי מתניתא דכל שתחלת ברייתו מוציא עלין ירק הוא (ליתא באלפס שלפנינו). וכ"כ רשב"א בשם גאונים.

48. זה לשון אבודרהם: אמרינן בירושלמי (ליתא לפנינו), כל שתמרתו נשארת משנה לשנה, מברך עליו בורא עצי בשמים. וכל שתמרתו מתיבשת וכלה בימות החורף, מברך עליו בורא עשבי בשמים.

49. ובשו"ע לא התייחס לנדון. אמנם בב"י (רטז,ז), הביא דברי רשב"א בשם הגאונים. וכן מביאור הגר"א (ס"ק ח) משמע שמצדד כדעת הגאונים (כן כתב משנ"ב ס"ק יז). ובביה"ל (סימן רטז,ג, ד"ה עצי בשמים) הביא מחלוקת הראשונים וכתב: ולדינא קשה להכריע, אף דפשטיה דש"ס מסתבר כהרא"ה וריא"ז, מכל מקום רבים הם החולקים. ועל כן יברך בורא מיני בשמים כל שאין בו סימני אילן (והוא הדין להיפך, אם הענף רך, אף שיש בו סימני אילן). ובדומה לזה פסק הבן איש חי (שנה א, ואתחנן, ה), שבהתקיים שלושה תנאים: א. הקלח שלו קשה, ב. ונשאר הקלח משנה לשנה, ג. ואין עליו יוצאין משרשיו אלא מגזעו, וכל שכן מעציו, הרי זה מין עץ לכולי עלמא, ומברך עליו עצי בשמים. ובלאו הכי, יברך עשבי.

מקורות - גאונים (הו"ד באו"ז ורשב"א). אור זרוע (ח"א, הלכות סעודה, סי' קעט). רשב"א (מ"ג א', ד"ה מתיבי). רא"ה (ד"ה וסמלק). ריטב"א (חי' מ"ג ב', ד"ה וסמלק; הלכות ברכות ד,ה). ערוך (ערך חלף). ריא"ז (פ"ו, הלכה ה, אות ז). אבודרהם (ריש השער השביעי, ברכת הריח, ד"ה רז"ל כללו). אורחות חיים (ח"א הלכות ברכות, אות לח).

50. דברי הרשב"א הובאו גם בארחות חיים (הלכות ברכות, אות לט) בשמו, וכן בב"י (רטז,ט). וכן הביאו האחרונים ומשנ"ב (רטז,ט, ס"ק לז) דבריו להלכה. מקורות - רשב"א (שו"ת ח"א סי' שצט).

51. או"ח רטז,ב. והנה הגר"א בביאורו (ס"ק ד) כתב שדעת הרא"ש הנ"ל, היא דלא כרש"י ותוספות (מ"ג א', ד"ה ועל), "אבל העיקר כדעת רש"י ותוספות". עיי"ש. והאחרונים דנו בדבריו, אם כוונתו שנחלקו הראשונים במקרה שלקחו לאוכלו ולהריח בו (דמשק אליעזר), או שבכי האי גוונא יברך לכולי עלמא, ונחלקו רק כשבזמן הנטילה התכוין רק

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קנה וקנמון ושאר מיני בשמים הנאכלים, ומיני תבלין: כתב המרדכי בשם מהר"ם מרוטנבורג, שעל כל מיני ריח, כגון קנה וקנמון וכיוצא בהן, מברך עצי בשמים. ועל ריח אגוז (מושקא"ט, ריחני), מברך שנתן ריח טוב בפירות⁵². וכן כתב הגהות מיימוניות בשמו. ודעת רא"ש שגם על קנה וקנמון, מברך שנתן ריח טוב בפירות. וכן פסק השו"ע⁵³.

ברכת ורד: דעת רב האי גאון, שמברכין שנתן ריח טוב בפירות. וכן כתב רשב"א בשם ראב"ד. וכן נוטה דעת רשב"א, לפי שנאכלים במרקחת, והרי הן כאתרוגין וחבושין. ורמב"ם כתב שעל ורד, וכיוצא בו, מברך בורא עצי בשמים. וכתב רא"ש שנראה כדבריו, דודאי לאו פרי הוא, שאין עיקרו לאכילה. וכן פסק השו"ע⁵⁴.

אתרוג של מצוה: כתב ראבי"ה שהמריח בו, מברך אשר נתן ריח טוב בפירות. ורבינו שמחה כתב דלאו לריח עבידא, ואין מברכין עליו⁵⁵. והשו"ע⁵⁶ סתם כראבי"ה, ובשם יש אומרים כרבינו שמחה, וכתב שלכן נכון שלא להריח בו.

לאכלו, ואח"כ הגביהו על מנת להריח (ביה"ל, ד"ה או. וראה 'ברכת אליהו' באריכות). והביה"ל חשש לשיטת הגר"א, וכן נראה מדברי הבן איש חי (שנה א', ואתחנן, טו). מקורות - רא"ש (פרק ח, ס"ג, ד"ה אמר רב הונא בשמים של בית הכסא). רש"י (נ"ג א', ד"ה אין מברכין). תוספות (מ"ג ב', ד"ה האי). מרדכי (ס"ל קמז).

52. דכיון דפרי עץ הוא, הוה ליה כאתרוגא וחבושא. מרדכי. וכתב ב"י (רטזג), שהטעם שמחלק בין ברכת ריח דאגוז לברכת ריח דקנה, משום דמשמע ליה דאגוז הוא עיקר פרי, וקנה וקנמון אינם עיקר פרי.

53. או"ח רטזב. **ברכה על ציפורן וקפה:** השו"ע פסק שעל קלאוו (=צפורן), מברך הנותן ריח טוב בפירות. וכתב המשנ"ב (רטז ס"ק טז) שהאחרונים מפקפקין, והרבה מהן מסכימין שטוב יותר לברך בורא מיני בשמים. ודעת בן איש חי (ואתחנן), לברך בורא עצי בשמים.

כתב משנ"ב (ס"ק טז) בשם האחרונים: המריח בקאו"י (=קפה) כתושה, והיא חמה שריחה נודף ואדם נהנה מאותו ריח, צריך לברך ברכת אשר נתן וכו'. וכף החיים (ס"ק פו) כתב, על סמך פסיקת הרמ"א גבי פת חמה (ראה להלן), שעדיף להימנע מברכה.

מקורות - מרדכי (רמז קמז). הגהות מיימוניות (ברכות טא, אות א). רא"ש (הו"ד בטור. ובפסקיו בשינויים, ס"ו, עיי"ש).

54. או"ח רטזג. מקורות - רב האי גאון (הו"ד ברא"ש). רמב"ם (הל' ברכות טו). רשב"א (שו"ת, ח"א ס"ל שצז; ח"י מ"ג ב', ד"ה אמר מר זוטרא). רא"ש (ס"ל לז).

55. וביאר הגר"א (ס"ק לד) טעמו של ראבי"ה: כיון שמותר להריח בו, כמו שכתוב בפ"ג דסוכה (ל"ז ב', אתרוג דלאכילה קאי, כי אקצייה, מאכילה אקצייה), אם התכוין להריח, צריך לברך. וראה להלן.

56. או"ח רטזיד. **וכתב בכיאר הגר"א** (ס"ק לד): **ונראה עיקר כסברא שניה,** כיון שאין עיקרו עומד להריח, אין מברך עליו אף במתכוין להריח. וכמו שכתוב בחנותו של בשם (ברכות נ"ג א', שמברך רק משום ש"לריחא נמי הוא דעבידא, כי היכי דנירחו אינשי ונזבון מיניה". משמע, הא לאו הכי, אין צריך לברך). מקורות - ראבי"ה (ח"ב, הלכות לולב, ס"י תרפא). רבינו שמחה (הו"ד במרדכי והגהות מיימוניות). מרדכי (רמז קמז). הגהות מיימוניות (הל' ברכות טח, אות ה).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פת חם: כתוב בכל בו שהמריח בפת ונהנה, מברך עליו בורא מיני בשמים⁵⁷. וארחות חיים כתב בשם הר' דוד בר לוי (בעל המכתם), שפת חם שריחו נודף, ברכתו שנתן ריח טוב בפת. וכיוצא בזה כתב באבודרהם בשם הר"ר שמואל ב"ר גרשום⁵⁸. והרמ"א⁵⁹ כתב בשם יש אומרים כאבודרהם, ושיש אומרים שאין לברך עליו, ושלכן אין להריח בו.

סדר קדימות בברכת עצי ועשבי בשמים: כתב הרוקח, בא לפניו עצי בשמים ועשבי בשמים, מברך עצי בשמים ואחר כך עשבי בשמים⁶⁰.

ספק בברכת הבשמים: כתבו תוספות שמי שהולך בבית שיש שם בשמים, ויש שם מיני בשמים שמריח בהן, ומספקא ליה אי ממין עץ אי ממין אדמה הוא, יש מפרשים שמברך שהכל נהיה בדברו, דעל כולן אם ברך שהכל, יצא. והרב רבינו משה מקוצי היה אומר, שיברך בורא מיני בשמים⁶¹. וכן פסק השו"ע⁶².

ברכת עשבי בשמים אם פוטרת עצי בשמים: כתב בעל צידה לדרך, היו לפניו מיני בשמים של עץ ושל עשב, אין אחד פוטר את חבירו⁶³.

57. וכתב ב"י: ונראה לי, דהיינו דוקא כשהפת חם. דאם אינו חם, אין לו ריח כלל, וברכה לבטלה הוא. והכי דייק לישניה, שכתב המריח בפת ונהנה, דמשמע כשנהנה ממנו, והיינו כשהוא חם.

58. אלא שכתב 'ריח טוב בפירות'. ובב"י (או"ח רצ"ה) ציטט 'ריח טוב בפת'. והוסיף הב"י: ואני אומר, שאפילו על החם לבי נוקפי מלברך עליו כלל, דאם כן לא לישתמיט תנא או אמורא, להזכירו בכלל הדברים שיש להם ריח טוב.

59. או"ח רט"ז, יד. מקורות - כלבו (סי' כד). אבודרהם (סדר מוצאי שבת, ד"ה ומברך על היין). ארחות חיים (ח"א, הל' ברכות אות מב; הלכות הבדלה אות ז).

60. ולעניין הלכה, הב"י (או"ח רט"ז) הביא דברי הרוקח, וכתב: ונראה טעמו משום דמדמי לה לברכת אכילת הפירות, דמברך על פרי העץ ואחר כך על פרי האדמה, לדעת בה"ג. ואילו בדרכי משה כתב: אבל הרא"ש חולק, וסבירא ליה דיוכל לברך תחלה על איזה שירצה, כמו שנתבאר לעיל (סי' ריא) והוא הדין כאן. וכן בהגהתו לשו"ע, הפנה לדין לקדימות בברכות עץ ואדמה (וראה לעיל, מ' ב', סוגית סדר קדימות בברכות, בשיטות הראשונים). וכתב משנ"ב (ס"ק מ) להלכה, שמה שחביב לו תמיד יותר, צריך להקדימו. ובשניהם שוים, יקדים 'עצי', שהיא ברכה מבוררת יותר. מקורות - רוקח (הלכות סעודה, סי' שכט).

61. כמו שהכל שכולל כל ברכת אכילה, כך בורא מיני בשמים בברכת הריח, וכמו שכתוב (מ' א'), ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא, כן כאן בברכת מיני בשמים. ביאור הגר"א (ס"ק ה).

62. או"ח רט"ז, ב. מקורות - תוספות (מ"ג א', ד"ה ועל ההדס).

63. וכן כתב משנ"ב (רט"ז, ס"ק לט) בשם האחרונים, דכשם שברכת עצי בשמים אינו פוטר לברכת עשבי בשמים, כן ברכת עשבי בשמים אינו פוטר לברכת עצי בשמים, דבעשבים איננו נכלל עץ.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת הבשמים, סימן רטז)

- ב. ... וְאִם הָיָה פָּרִי רָאוּי לְאֲכִילָהּ, מְבָרְךָ: הַנּוֹתֵן רֵיחַ טוֹב בְּפִרוֹתַי. וְהָיָה מִלִּי כְּשֶׁנִּטְלוּ לְהָרִיחַ בּוֹ אוֹ לְאֲכֹלוֹ וּלְהָרִיחַ בּוֹ, אֲבָל אִם נִטְלוּ לְאֲכֹלוֹ וְלֹא נִתְכַּוְּנוּ לְהָרִיחַ בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַעֲלָה רֵיחַ טוֹב אֵינוֹ מְבָרְךָ; וְעַל כָּלֵם, אִם אָמַר: בּוֹרָא מִיְּנֵי בְּשָׂמִים, יֵצֵא; הַלֶּכֶף עַל כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְסַפֵּק בּוֹ, מְבָרְךָ בּוֹרָא מִיְּנֵי בְּשָׂמִים; עַל אֶגוֹז מוֹסְקָאד"ה, וְעַל קִנִּיל"ה (=קִינָמוֹן), וְקִלּוּא"ו (צִיפּוֹרוֹן), וְכָל בְּשָׂמִים שֶׁהֵם לְאֲכִילָהּ, מְבָרְךָ הַנּוֹתֵן רֵיחַ טוֹב בְּפִרוֹתַי.
- ג. עַל הַיָּרֵד, וְעַל הַקְּנָמוֹן שֶׁהוּא עוֹד הַנְּדִי, וְעַל מֵי הַיָּרֵד, וְעַל הַלְּבוֹנָה וְהַמְּצָטִיכִי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם, בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים.
- ד. עַל שֶׁמֶן אֶפְרָסִמוֹן מְבָרְךָ בּוֹרָא שֶׁמֶן עֶרֶב.
- ז. סִימָלֶק וְחִילְפֵי דִימָא, מְבָרְךָ בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים; סִימָלֶק יֵשׁ מְפָרְשִׁים רוֹסְמָארי"ן; וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים יֵאֶסְמִי"ן; וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁהוּא עֹשֶׂב שֵׁשׁ לוֹ שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל עֲלִין זוֹ לְמַעֲלָה מִזּוֹ וְלְכָל שׁוּרָה שְׁלֹשׁ עֲלִין; וְחִלְפֵי דִימָא, הוּא שְׁבוּלַת נֶרֶד שֶׁקוֹרִין אִישְׁפִּי"ק.
- ח. סִיגְלֵי וְהֵם וִיאוּל"ש, בּוֹרָא עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים.
- ט. נֶרְגִּיס, וְהוּא חֲבַצְלֵת, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא לִירִי"ו, אִם גָּדַל בְּגִנָּה, מְבָרְךָ בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים; וְאִם הוּא גָּדַל בְּשָׂדֵה, מְבָרְךָ בּוֹרָא עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים.
- י. הֵיוּ לְפָנָיו עֲצֵי בְּשָׂמִים וְעֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים וּמִיְּנֵי בְּשָׂמִים, מְבָרְךָ עַל כָּל אֶחָד בְּרָכָה הָרְאוּיָה לוֹ. **הגה:** וְאִם בָּרַךְ עַל כָּלֵם מִיְּנֵי בְּשָׂמִים, יֵצֵא (טוֹר). וְאִם צָרִיךְ לְהַקְדִּים שֶׁל עֵץ לְשֶׁל עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים, עֵין לְעֵיל סִי רִ"א.

ברכת האילנות

(מ"ג ב') אמר רב יהודה: האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי, אומר: "ברוך שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם".

שיטות הראשונים

האי מאן דנפיק ביומי ניסן: כתבו ריטב"א, ובעל צידה לדרך, דיומי ניסן לאו דוקא, אלא כל

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

מקום ומקום, לפי מה שהוא אילני דמלבלבי. וכן מבואר ברוקח ורבינו ירוחם⁶⁴.

כמה פעמים צריך לברך: כתב המרדכי שמברך בפעם ראשונה בשנה שמוציאין פרח. וכן כתב הגהות מיימוניות בשם מהר"ם מרוטנבורג. וכן פסק השו"ע⁶⁵.

איחר לברך ויצאו פירות: כתב המרדכי בשם ה"ר יוסף, דאם לא ראה עד כי גדלו הפירות, שצריך לברך כך. וכן כתב הגהות מיימוניות. והטור כתב שלא יברך עוד. וכן פסק והשו"ע⁶⁶.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכות, סימן רכו)

א. היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרח, אומר: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שלא חסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם; ואינו מברך אלא פעם אחת בכל שנה ושנה, ואם אחר לברך עד אחר שגדלו הפירות, לא יברך עוד.

סדר קדימות ברכת השמן והדס, שמן ויין

(מ"ג ב') תנו רבנן: הביאו לפניו שמן והדס (לאחר הסעודה⁶⁷) -

(1) בית שמאי אומרים: מברך על השמן וחוזר ומברך⁶⁸ על ההדס. (2) ובית הלל

64. וכן כתב המשנ"ב (רכו, ס"ק א) להלכה בשם האחרונים. וכף החיים (רכו, אות א) כתב, שמדברי הטושו"ע משמע שראוי לברך ברכה זו בימי ניסן דוקא, וכן מסיק על פי אחרונים, ושכן עמא דבר.

מקורות - ריטב"א (ראש השנה, י"א א', ד"ה האי דנפיק). צידה לדרך (מאמר א, סוף כלל שלישי, פרק כח). רוקח (הל' ברכות, המשך סי' שמב, שם כתב: כגון בניסן). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב יג חלק ב, שם כתב: כגון בימי ניסן).

65. או"ח רכו, א. מקורות - ר' פסקה הבאה.

66. או"ח רכו, א. אבל הגר"א כתב (ס"ק ב) שהעיקר כדעת המרדכי. והמשנ"ב כתב (ס"ק ד) שאם לא ראה הפרי קודם, יכול לברך אע"פ שגדל הפרי. אבל אם נגמר כל צרכו שראוי לברך עליו שהחיינו, משמע מפמ"ג וח"א, ששוב אין כדאי לברך ברכה זו. מקורות - מרדכי (סי' קמח). הגהות מיימוניות (הל' ברכות יג, אות ט).

67. רש"י פירש: השמן לסוך ידיו להעביר זוהמת האוכלים, והדס להרית. ותוספות (ד"ה שמן) הקשו דלהעביר זוהמא, אין מברכין עליו, כדאיתא להלן (נ"ג א'). אמנם רש"י שם פירש שאין מברכין עליו עצי בשמים, אלא בורא שמן ערב אם של אפרסמון הוא. ויבאר שכאן מיירי באפרסמון.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אומרים: מברך על ההדס וחוזר ומברך על השמן.

אמר רבן גמליאל: אני אכריע (לצד בית שמאי): שמן - זכינו לריחו וזכינו לסיכתו.
הדס - לריחו זכינו, לסיכתו לא זכינו.

אמר רבי יוחנן: הלכה כדברי המכריע (כרבן גמליאל).

רב פפא איקלע לבי רב הונא בריה דרב איקא. אייתו לקמייהו שמן והדס. שקל רב
פפא בריך אהדס ברישא, והדר בריך אשמן. אמר ליה: לא סבר לה מר הלכה
כדברי המכריע? אמר ליה: הכי אמר רבא, הלכה כבית הלל⁶⁹.

תנו רבנן: הביאו לפניהם שמן ויין -

(1) בית שמאי אומרים: אוחז השמן בימינו, ואת היין בשמאלו, מברך על השמן
וחוזר ומברך על היין. (2) בית הלל אומרים: אוחז את היין בימינו, ואת השמן
בשמאלו, מברך על היין, וחוזר ומברך על השמן.

(המשך הברייתא): וטחו בראש השֶׁמֶשׁ (כדי שלא יצא בידיו מבושמות בשוק), ואם שמש
ת"ח הוא, טחו בכותל; מפני שגנאי לתלמיד חכם לצאת לשוק כשהוא מבושם.

שיטות הראשונים

הביאו לפניו שמן והדס: מרש"י נראה שהלכה כבית שמאי. וכן פסק רי"ד. אבל בה"ג,
רבינו חננאל, רי"ף, רמב"ם, אשכול, ורא"ש פסקו כבית הלל⁷⁰. וכן פסק השו"ע⁷¹.

68. גירסת רא"ש והגר"א (כעולה מביאורו, או"ח רטז,יא, ס"ק לא). וכן הוא בכת"י (אוקספורד ופריז). וכן בדברי בית הלל.
גירסת רי"ף, רמב"ם, ואשכול: מברך על ההדס ופותר את השמן, ולגירסא זו מיירי בשברכותיהן שוות, ואיפליגו על
איזה מהם יברך ויפטור את חבירו. וגירסת הרא"ש, וחוזר ומברך, ומיירי בשאין ברכותיהן שוות, שהוא צריך לברך
על שתיהן, ואיפליגו על איזה מברך תחלה.

69. בגירסת הגמרא שלפנינו, דפוס וילנא, התוסף: ולא היא, לאשתמוטי נפשיה הוא דעבד. ופירש רש"י: לא אמר רבא
הלכתא כבית הלל, אלא רב פפא אכסיף לפי שטעה, והשמיט עצמו בכך. אבל רי"ף (שלפנינו) לא גרס כן, וכתב
רא"ש שכן מסתבר (ראה להלן). וכן מחקו הגר"א (בהגהותיו לתלמוד) על סמך גירסת הרי"ף.

70. כתב הרא"ש: רב אלפס כתב דהלכה כרבא. ונראה שלא היה כתוב בספרו "ולא היא לאשתמוטי וכו'" (אמנם ראה

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הביאו לפניהם שמן ויין: הרמב"ם פירשה בכוס של ברכה, ומביאין בשמים ואוחז את היין בימינו ואת הבשמים בשמאלו ומברך ברכת המזון, ואחר כך מברך על היין, ואח"כ מברך על הבשמים. **ורש"י וראב"ד**⁷² פירשו ביין של רשות, כמו שהבושם של רשות, ומכל מקום מקדים את החביב לו או את החשוב לו, ואמרו שהיין הוא החשוב. וכן פסק **הטור**⁷³. **והשו"ע** השמיטו.

אוחז את היין בימינו: פסקו הפוסקים כבית הלל. כתב **המרדכי** בשם **ראבי"ה**, ומינה נשמע, שכל ברכה של דבר מצוה, ראוי לו שיאחוז בימין⁷⁴. וכן הבדלה, אוחז את היין בימין ומברך בורא פרי הגפן, ושוב נוטל את ההדס בימין והיין בשמאל, ומברך על ההדס, ומחזיר היין לימינו⁷⁵. וכן כתב **האגודה**. אבל **המאירי** כתב שכשמברך על הבשמים, אין צריך להחליף את הכוס ביד שמאל כדי ליטול ההדס בימין⁷⁶. **והשו"ע**⁷⁷ פסק **כמרדכי**.

אור זרוע שכתב שכן היה בגירסת רי"ף ולא היא וכו'. וכן מסתברא דהלכה כבית הלל, דהכרעה דר"ג לאו הכרעה היא, אלא שנתן טעם לדברי ב"ש. עכ"ל.

71. או"ח רטז, יא. מקורות - רא"ש (סי' לט). רמב"ם (הל' ברכות טג). אשכול (הלכות ברכת מיני מזונות ופירות). רבינו חננאל (הו"ד באור זרוע). אור זרוע (ח"א, הלכות סעודה, סי' קפ). בה"ג (סי' א, הלכות ברכות, פרק ו).

72. הראב"ד הקשה על הרמב"ם: אני תמיה, אם על כוס של ברכה הוא אומר בגמרא, למה יאחוז הבושם בשמאלו, ומה צורך שיהיה טרוד לשמור בידו הבושם עד שיגמור הברכה!

73. או"ח ריב. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' ברכות ז, ד). טור (או"ח סוף סי' ריב).

74. וכתב המשנ"ב (רו, ד, ס"ק יח): בימינו - הטעם משום חשיבות. **ובאיטר יד אזלינן בתר ימין ושמאל ידיה**, ולא בתר דעלמא, כן משמע מחי' רע"א וכן משמע במג"א סימן קפג. עכ"ל. אמנם הבן איש חי כתב (שנה א, שלח, יט): איטר יד כתבו הפוסקים יטלנו בימינו שהוא שמאל כל אדם. ונראה לי בסייעתא דשמיא, **דעל פי הסוד, גם איטר יד יטלנו בימין**, דאין תלוי ביד כהה. וכו'. עיי"ש. וכן פסק כף החיים (אות ל).

75. ונראה שראבי"ה מפרש דכי קתני וחוזר ומברך על השמן, היינו לומר שמחזיק השמן בימינו בשעת ברכת השמן, כשם שהיין בימינו בשעת ברכת היין. ב"י.

76. זה לשון המאירי: מי שהיו לפניו שמן ויין וכו', ואם רצה לברך על שניהם כאחד, אוחז את היין בימינו ואת השמן בשמאלו, ומברך על היין ואח"כ על השמן. ואין צריך להחליף את השמן ביד ימין בשעת ברכת השמן. ומכאן נראה לי בשעת הבדלה, שאדם נוטל את היין בימינו כשמברך על הבשמים, אין צריך להחליף את הכוס ביד שמאל כדי ליטול ההדס בימין.

77. או"ח רו, ד. או"ח רצו, ו. וכתב המשנ"ב (רצו, ס"ק לא) ומברך על ההדס - ומניחו, ורואה בצפרנים, ומברך בורא מאורי האש, **ואחר כך** מחזיר היין לימינו וגומר ההבדלה (וכמו שכתב הרמ"א, או"ח רצח, ג). מקורות - רמב"ם (הל' ברכות ז, ד). **מרדכי** (סי' קמט). **ראבי"ה** (ברכות סוף סי' קכ). **אגודה** (מסכת ברכות, פרק ו, סי' קנט). **מאירי** (בית הבחירה, מ"ג ב', ד"ה מי שהיו). **אבודרהם** (ברכת הריח, ד"ה כתב ה"ר מאיר).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת הבשמים, סימן רטז)

יא. הביאו לפניו הַדָּס וְשֶׁמֶן לְהָרִיחַ בָּהֶם, אִם בְּרִכּוּתֵיהֶן שְׁוֹת, מְבָרַךְ עַל הַהֶדָס וּפּוֹטֵר אֶת הַשֶּׁמֶן; וְאִם אֵינָם שְׁוֹת, מְבָרַךְ עַל הַהֶדָס תְּחִלָּה.

(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סימן רו)

ד. כָּל דָּבָר שֶׁמְבָרַךְ עָלָיו לְאָכְלוֹ אוֹ לְהָרִיחַ בוֹ, צָרִיךְ לְאַחֲזוֹ בְיַמִּינוֹ כְּשֶׁהוּא מְבָרַךְ.
(או"ח, הלכות שבת, סימן רצו)

ו. אוֹמֵר הַבְּדֵלָה מִיָּשֵׁב. **הגה:** וְיֵשׁ אוֹמְרִים מְעַמָּד (אֲגָדָה וְכָל בּוֹ וְאֲגוּר), וְכֵן נוֹהֲגִין בְּמַדִּינֹת אֲלוֹ, וְאוֹחֲזֵי הַיַּיִן בְּיַמִּין וְהַהֶדָס בְּשִׁמְאֵל וּמְבָרַךְ עַל הַיַּיִן, וְשׁוֹב נוֹטֵל הַהֶדָס בְּיַמִּין וְהַיַּיִן בְּשִׁמְאֵל וּמְבָרַךְ עַל הַהֶדָס, וּמְחַזֵּיר הַיַּיִן לְיַמִּינוֹ.

דברים שהם גנאי לתלמיד חכם

(מ"ג ב') תנו רבנן (מסכת דרך ארץ זוטא): שישה דברים גנאי לו לת"ח:

(א) אל יצא כשהוא מבושם לשוק.

(ב) ואל יצא יחידי בלילה.

(ג) ואל יצא במנעלים המטולאים.

(ד) ואל יספר עם אשה בשוק (אפילו אשתו ובתו, שאין הכל בקיין בקרובותיו).

(ה) ואל יסב בחבורה של עמי הארץ.

(ו) ואל יכנס באחרונה לבית המדרש.

ויש אומרים: (ז) אף לא יפסיע פסיעה גסה. (ח) ואל יהלך בקומה זקופה.

(שנינו בברייתא:) אל יצא מבושם. (ומבאר) אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא

אמר רבי יוחנן: במקום שחשודים על משכב זכור.

אמר רב ששת: לא אמרן אלא בבגדו, אבל בגופו, זיעה מעברא ליה.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר רב פפא: ושערו כבגדו דמי (ואסור).

ואמרי לה: כגופו דמי (שגם בו שכיח זיעה).

(שנינו בברייתא:) ואל יצא יחידי בלילה. (ומבאר) משום חשדא. ולא אמרן אלא דלא קביע ליה עידנא. אבל קביע ליה עידנא, מידע ידיע דלעידניה קא אזיל.

שיטות הראשונים

אל יצא מבושם: פסק הרמב"ם לחומרא, כלישנא קמא ברב פפא, ששערו כבגדו, וכתב "לא יצא תלמיד חכמים מבושם לשוק, ולא בבגדים מבשמים, ולא ישים בשם בשערו; אבל אם משח בשרו בשם כדי להעביר את הזמה - מתר. וכן לא יצא יחידי בלילה, אלא אם היה לו זמן קבוע לצאת בו לתלמודו. כל אלו - מפני החשד." ⁷⁸

78. הרמב"ם לא פירט שהאיסור להתבשם, רק במקום שחשודים על משכב זכור. וצ"ב. מקורות - רמב"ם (הל' דעות ה,ט).